

Een Amsterdams grachtenhuis en een New Yorkse residentie

Een Amsterdamse en een Amerikaanse millionaire lieten vrijwel gelijktijdig een huis voor zich bouwen; de een aan de Herengracht, de ander op de 5th Avenue in New York. Er ligt een tijdsverschil van zo'n negen jaar tussen. De bouwactiviteit van beide millionairs is op zich niet zo van betekenis. Het merkwaardige in dit geval is echter, dat het huis aan de Herengracht een opvallende gelijkenis vertoont met dat op 5th Avenue. Alvoorens op dit feit in te gaan eerst de redenen, waarom we er hier de aandacht op vestigen. Het huis aan de Herengracht 380-382, waarin o.m. het Agentschap van Financiën is gevestigd, wordt namelijk gerestaureerd, zulks door de Rijksgebouwendienst, in opdracht van het Ministerie van Financiën in Den Haag. Met de restauratie werd het Amsterdamse architectenbureau Snieder, Duyvedak en Bakker belast, terwijl het aannemersbedrijf Z. Deenik en Zn. te Amsterdam het werk uitvoert. De opzet is het originele interieur zoveel mogelijk te behouden, doch het wel aan moderne (kantoor-)eisen aan te passen.

Het uit het laatste kwart van de 19e eeuw daterende huis, dat op de lijst van beschermde monumenten voorkomt is wel zo uitzonderlijk van stijl, dat het sterk de aandacht van de voorbijganger trekt. Die stijl steekt namelijk sterk af bij de overige statige herenhuizen aan de bocht van de Herengracht, waar eens de rijke burgers van de hoofdstad woonden. De architectuur roept associaties op met de stijl van de Franse koning François I (1515-1547); als voorbeeld noemen we het kasteel van Blois. Het koetshuis van Herengracht 380-382, waarvan het bovenstuk nog te zien is, is in puur laatgotische stijl en deze combinatie van late gotiek - vroege François I-stijl is ook bij het kasteel van Blois te constateren en er waarschijnlijk op geïnspireerd.

Verder in Europa komen in deze stijlvorm geen 19e eeuwse bouwwerken voor. Intussen werd de verbluffende gelijkenis tussen Herengracht 380-382 in Amsterdam en de residentie van W. K. Vanderbilt op 5th Avenue in New York (opnieuw?) ontdekt bij de bestudering van Amerikaanse bronnen voor de tentoonstelling Americana 1975. Trouwens ook de residentie van Louis Stern, even-

eens op 5th Avenue is wat de bouwstijl betreft merkwaardig gelijk aan het huis aan de Herengracht. Sterker nog, de stijl-overeenkomst van deze woonhuizen is veel groter dan men bij originele François I-bouwwerken aantreft. Het huis van Vanderbilt werd tussen 1879-1881 gebouwd,* dat aan de Herengracht tussen 1888-1891 en zulks in opdracht van de in het toenmalige Nederlands-Indië rijk geworden J. Nienhuijs, op wiens initiatief indertijd de Deli-maatschappij is opgericht. De logische vraag, die men zich stelt bij het aanschouwen van die stijl-gelijkenis, is natuurlijk hoe die te verklaren valt. Het antwoord is vrij eenvoudig. A. Salm G. Bzn. - de architect van het Herengrachthuis - was een van de weinigen in die tijd die in het buitenland heeft gestudeerd en wel aan de Ecole des Beaux Arts in Parijs. Dat was tussen 1878 en 1888. Ook de Amerikaanse architect van de Vanderbilt-residentie, R. M. Hunt heeft in Parijs gestudeerd, zij 't niet in dezelfde tijd als Salm. Mogelijk is, dat op de Parijse school Salm belangstelling kreeg voor de Amerikaanse bouwkunst. In elk geval kwam die in verschillende van zijn ontwerpen tot uitdrukking. Toen hij het huis aan de Herengracht al had gebouwd, bracht hij in 1907 een bezoek aan Amerika ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van het American Institute of Architects. Hunt was overigens niet de enige Amerikaan, die aan de Parijse School studeerde. Dat was waarschijnlijk een uitvloeisel van het feit, dat er in hun tijd nog geen officiële architectenopleiding in Amerika bestond.

De bibliotheek van Salm is in 1932 op een publieke verkoping verkocht. Het Gemeente Archief van Amsterdam bezit de catalogus van die veiling en zo weten we, dat Salm ook enkele boeken over Amerikaanse architectuur had, o.a. van de Fransman Daly: *L'Architecture Américaine* (uitgegeven in 1886). Het is niet onwaarschijnlijk, dat Salm zijn opdrachtgever ook afbeeldingen van Amerikaanse architectuur heeft getoond en met name de residentie van Vanderbilt met wie Nienhuijs zich wellicht qua status verwant heeft gevoeld en dus voor een soortgelijk huis koos. In 1891 betrof Nienhuijs zijn kapitale pand. In de Historische gids van Amsterdam van Wijnman

wordt vermeld, dat Nienhuijs oorspronkelijk het hek voor zijn paleis van massief goud heeft willen laten maken. De Amsterdamse volksmond noemde het huis al gauw „Het suikerbrood”, waarin de dubbele bodem aanwijsbaar lijkt. Dergelijke volkshumor kende overigens ook de Hagenaar, die de in het begin van deze eeuw gebouwde villa van margarine-fabrikant Van den Bergh in het park Zorgvliet „De botervloot” noemde.

Maar dit terzijde. L'Architecture américaine heeft indertijd in Europa veel invloed gehad. Ook Vanderbilts' residentie in New York stond er in afgebeeld. Dit boek nu werd in 1975 opnieuw uitgegeven onder de titel „American Victorian Architecture”. (Dover Publications, Inc. New York) en voorzien van een uitvoerige inleiding door prof. Arnold Lewis, hoogleraar in de kunstgeschiedenis. Op blz. 64 treft men Vanderbilts' residentie aan.*)

Het huis van Nienhuijs getuigt van vakmanschap; dat geldt zowel voor het exterieur als het interieur. Het mag gerust uniek worden genoemd, misschien niet zozeer uit kunstzinnig oogpunt, maar wel als voorbeeld uit de tijd, waarin het werd gebouwd. Mede daarom is het verheugend, dat het nu zorgvuldig wordt gerestaureerd.**)

1. HET HUIS AAN DE HERENGRACHT 360-382 IN AMSTERDAM, DAT IN HET LAATSTE DEEL VAN DE VORIGE EEUW VOOR J. NIENHUIJS DOOR A. SALM G. BZN. WERD GEBOUWD.

FOTO: RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

2. DETAIL VAN DE RESIDENTIE VAN WILLIAM K. VANDERBILT IN NEW YORK, GEBOUWD TUSSEN 1879-1881.

FOTO: UIT: AMERICAN VICTORIAN ARCHITECTURE, DOVER PUBLICATIONS, INC. NEW YORK.

*) Volgens Lewis is het huis van Vanderbilt in 1926 afgebroken.

** Dit artikel is geschreven met behulp van research-materiaal, verzameld door Elle de Wijs.